

**Anna Oleszkowicz (2006). *Bunt młodzieńczy*
Uwarunkowania, formy, skutki
Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar” (ss. 248)**

Sluchając wypowiedzi rodziców, nauczycieli czy wychowawców nierzadko można odnieść wrażenie, że ich poglądy na temat buntu młodzieńczego odzwierciedlają postrzeganie tego zjawiska jako siły destrukcyjnej, która niszczy relacje dorosłych z dziećmi. Ponadto często traktowany jest jako zło konieczne, które na szczęście mija z czasem albo, co gorsza, określane jako wyraz głupoty, z której młody człowiek powinien wyrósnąć. Tak się dzieje, jeśli analizujemy bunt na podstawie jedynie jego zewnętrznych skutków.

Zainteresowania naukowe Anny Oleszkowicz skoncentrowane wokół rozwojowych problemów okresu dorastania, agresji i buntu pozwoliły jej wyjść poza taki jednostronny ogląd zjawiska. Dzięki temu Czytelnik ma szansę zapoznać się z wnikliwą analizą zjawiska buntu od strony psychologicznej, która może doprowadzić go do przekonania, że jest on siłą wręcz konstruktywną. Jego rola w rozwoju człowieka jest niebagatelna czy nawet nieodzowna, jeśli chodzi o proces kształtowania się tożsamości i indywidualności młodych ludzi wkraczających w dorosłość.

Książka składa się z dwóch części. W pierwszej Czytelnik zostaje wprowadzany w tematykę buntu od strony bardziej ogólnej, a mianowicie jest on traktowany jako zjawisko charakteryzujące grupy społeczne. Autorka analizuje tu zjawisko kontestacji, które w mowie potocznej uważane jest za synonim buntu – w tym przypadku społecznego i jest z nim zamiennie stosowane. Tematyka kontestacji, a więc łamanie norm, zasad i standardów podejmowane w celu wywołania głębokich

i radykalnych zmian społecznych pozwala na jego ewaluację pozytywną. Dostrzeganie w buncie społecznym takiej optymistycznej perspektywy doprowadza Autorkę do zaklasyfikowania go jako jednego z rodzajów dewiacji pozytywnej.

Następnym krokiem jest zawężenie tematyki buntu do jego przejawów jednostkowych. W rozdziale drugim zaprezentowane są dwie koncepcje teoretyczne – filozoficzna („człowiek zbuntowany” w koncepcji Camusa) i psychologiczna („negatywizm” w teorii psychologicznej zmiany ukierunkowania Aptera), których cechą wspólną jest ukazanie buntu jako zjawiska ważnego w życiu pojedynczego człowieka. Lektura tego rozdziału jest pomocna dla poszukiwań odpowiedzi na pytanie o warunki, w jakich bunt może stanowić szansę rozwojową jednostki.

W rozdziale trzecim A. Oleszkowicz prezentuje Czytelnikowi własne ujęcie buntu młodzieńczego, rozumianego jako zjawisko *stricte* psychologiczne. Powstało ono w wyniku dostrzeżenia przez Autorkę braku wiedzy i badań na temat rozwojowych konsekwencji buntu czy współuczestniczących w powstawaniu buntu indywidualnych uwarunkowań i subiektywnych przeżyć. Ten zakres wiedzy wraz z istniejącymi pracami koncentrującymi się na przyczynach – zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych zachowań uważanych za bunt, czy na mechanizmach jego powstawania – stanowi uzupełnienie dla całościowego ujęcia buntu w okresie dorastania.

Analiza buntu młodzieńczego opiera się na zrozumieniu, że jest on „(...) doświad-

czaną w jednostkowym przeżyciu wyraźną potrzebą i chęcią sprzeciwiania się i wycofania dalszej zgody na te wszystkie fizyczne, społeczne i psychologiczne stany rzeczy, które jednostka subiektywnie spostrzega jako ograniczające, zagrażające lub niezgodne z jej idealistycznymi oczekiwaniami i wyobrażeniami” (s. 60). Nowością w takim ujmowaniu tego zjawiska jest nie tyle skojarzenie go z zewnętrzną formą sprzeciwu – a więc zamykanie go w ramach jedynie określonego społecznego zachowania – ale z potrzebą wyrażania sprzeciwu, co nadaje mu bardziej pogłębiony i psychologiczny sens.

Autorka zainspirowana koncepcją człowieka zbuntowanego w ujęciu Camusa, wyróżnia w buncie dwa komponenty: zewnętrzny i wewnętrzny. Wewnętrzny to nic innego, jak emocjonalno-poznawcza płaszczyzna przeżyciowa, natomiast zewnętrzny, będący jej uzupełnieniem – to behawioralna płaszczyzna działaniowa. Uzasadnienie takiego podziału można znaleźć w rozdziale trzecim, gdzie przytaczane są wyniki jakościowych badań nad swobodnymi wypowiedziami młodzieży na temat buntu.

Bunt, będąc zjawiskiem psychospołecznym jest skierowany przeciw komuś i czemuś, powstaje w celu obrony własnych praw lub praw i interesów innych ludzi. Od czego to zależy i kiedy występuje bunt egocentryczny bądź altruistyczny – to kwestie, które również są poruszane w tejże pozycji.

A. Oleszkowicz zapoznaje nas z własną metodą pomiaru buntu młodzieńczego zarówno w jego aspekcie ilościowym, jak i jakościowym. Stworzony przez nią oraz udostępniony szerszemu gronu – Kwestionariusz Buntu Młodzieńczego (KBM) pozwala na realizację dwóch celów: teoretyczno-badawczego jak i uzupełniająco-diagnostycznego, dzięki czemu skorzystać z niego mogą zarówno teoretycy zajmujący się tą tematyką, jak i praktycy mający na co dzień do czynienia z młodzieżą.

W rozdziale czwartym znajdujemy dywagacje na temat roli buntu młodzieńczego w kształtowaniu się poczucia tożsamości.

Czytelnik zapoznaje się z czterema mechanizmami buntu ukazanymi na tle znanych koncepcji człowieka, w tym Eriksona czy Piageta, oraz wynikającym z nich usytuowaniem rozwoju tożsamości na poszczególnych poziomach rozwoju jednostki od chwili pojawienia się pierwszych oznak dorosłości do zakończenia okresu moratorium. Rozważania teoretyczne są następnie poparte próbą ich empirycznej weryfikacji.

Kolejnym krokiem w analizowaniu zjawiska buntu jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, po co on występuje? Czy przejawiany w okresie adolescencji negatywizm to zjawisko pozytywne czy negatywne? Zapoznając się z całą listą funkcji, jakie spełnia bunt młodzieńczy, Czytelnik odnosi wrażenie, że jest on niebywale potrzebny nastolatkowi do zdefiniowania własnej osoby w celu odnalezienia siebie i jak najpełniejszego zafunkcjonowania w otaczającej rzeczywistości. Autorka wręcz apeluje, aby postrzegać negatywizm jako twór pożyteczny, gdyż bezsprzecznie wspomaga rozwój jednostki.

Ostatnia część omawianego rozdziału dotyczy tego, co w wyniku buntu powstaje lub się rozpada, czyli jego skutków. Ocena zarówno pozytywnych, jak i negatywnych aspektów buntu dokonana jest w oparciu o cztery różne kryteria: istotę buntu, skutki dla rozwoju jednostki, przejawy buntu oraz skutki społeczne. Zauważalny jest tu obiektywizm badaczki. Podając przykłady zarówno za, jak i przeciw dochodzi ona do wniosku, że bunt sam w sobie nie może być poddawany jednostronnym ocenom wartościującym. Zaleca podejście indywidualne do każdego przejawu buntu, uwzględniające historię danej jednostki czy kontekst, w jakim się wychowała i dojrzewała, a także wzorce zachowań, jakie wyniosła z domu.

Druga część książki stanowi doniesienie z badań własnych Autorki i jest poświęcona osobowościowym i temperamentalnym uwarunkowaniom buntu młodzieńczego, a w szczególności jego intensywności oraz formom i przejawom. A. Oleszkowicz podkreśla, że zarówno podmiotowe uwarunkowania buntu

młodzieńczego, jak i właściwości jednostki warunkujące określony przebieg buntu są słabo rozpoznane, co stanowiło przesłankę do zbadania tego właśnie wycinka wiedzy.

Zainteresowany tą tematyką Czytelnik, analizując zawartość rozdziału pierwszego i drugiego, dowiaduje się jak bunt młodzieńczy oraz jego formy (zewnątrzna i wewnętrzna) korelują z pięcioma cechami osobowości, wyróżnionymi w koncepcji Wielkiej Piątki, czy z cechami temperamentu wyróżnionymi przez Strelaua w ramach regulacyjnej teorii temperamentu. Ponadto dowiadujemy się o zależności występowania buntu od „sposobu przeżywania siebie w okresie adolescencji”, który zależy od takich czynników, jak: dyskomfort psychiczny, lęk, potrzeba aprobaty społecznej, poczucie kontroli czy globalna samoocena.

Książkę kończy empiryczna analiza pozytywnych i negatywnych aspektów buntu oraz ich uwarunkowań. Za pozytywny z punktu widzenia interesu społecznego aspekt buntu można z pewnością przyjąć występowanie buntu altruistycznego. Idąc tym torem rozmyślań, również przejawiany przez jednostkę bunt wewnętrzny powinniśmy uznać za pozytywny jego przejaw, jednakże A. Oleszkowicz uczula nas, że biorąc pod uwagę rozwojowy interes podmiotu, jest on czymś negatywnym. Negatywnym w tym

sensie, że osoby doświadczające tej formy buntu są narażone na doświadczanie takiego poczucia bezradności, osamotnienia i lęku, że w ostatecznym rezultacie ich przystosowanie może nabrać cech zdecydowanie niekorzystnych dla dalszego rozwoju, na przykład mogą w przyszłości przejawiać się zachowania konformistyczne – niekonięcznie wobec słusznych nacisków.

Bunt młodzieńczy... Anny Oleszkowicz jest niewątpliwie ważną lekturą dla osób zainteresowanych zagadnieniami związanymi z okresem adolescencji. Psychologiczna analiza zjawiska buntu oraz jego uwarunkowań stanowi istotne kompendium wiedzy zarówno dla praktyków często stykających się z problemami wychowawczymi tego okresu rozwojowego, jak i teoretyków szukających odpowiedzi na pytanie o jego przyczyny i możliwe współzależności. Za ograniczenie tej publikacji, co zresztą podkreśla sama Autorka – można uznać brak pełnych informacji na temat różnic płciowych oraz określenia szeroko rozumianych warunków kulturowych czy sytuacji rodzinnej i społecznej nastolatka jako ewentualnych czynników determinujących zmiany w przejawianym buncie.

Anna Rokowska